

Volkscrant
18/8/2001

T E R P L E K

HUTKOFFER, FACULTEIT GEODESIE

Door zijn metingen onder zee ontdekte prof. dr. Vening Meinesz dat de aardkorst soms omlaag buigt. Zijn koffer vol aantekeningen is er nog.

DE INITIALIEN luiden V. M. op de donkergroene reiskist, waarop bij nadere beschouwing ook nog een vaal roodwit kruis geschilderd blijkt. Geen sleutels in de koffer, staat op een randje papier gekrabbeld. Zijn bij de agent.

Er zitten nog altijd etiketten opgeplakt van de Holland-Amerika Lijn, van douane-inspecties aan onbekende grenzen, van de Nederlandsche Spoorwegen (8 stuks bagage, driemaal). En het adres in potlood van zijn beroemde eigenaar is nog gewoon leesbaar: F. A. Vening Meinesz, Potgieterlaan 5, Amersfoort. De professor thuis.

Onbekend is hoeveel de koffer is meegeweest van de ruwweg honderduizend zeemijlen die de befaamde Delfts-Utrechtse geofysicus tussen 1923 en 1939 in onderzeeboten rondom de wereld voer. Dat deze koffer erbij was op zijn beroemdste reis rond de wereld aan boord van de H. Ms. K XVIII van de Koninklijke Marine, Kerst 1934 en voorjaar 1935, is haast zeker.

De Rijks Commissie voor Geodesie, de hoeders van de vaderlandse landmeetkunde waarvan ook Vening Meinesz (1887-1966) voorzitter was, bewaart de koffer om zijn historische inhoud, het ruwe wetenschappelijke materiaal van de man die als eerste de zwaartekracht op zee in kaart bracht. Net zo nauwkeurig als op land.

Ingewijden mogen hem wel eens bewonderen, in het archief van de commissie, een betonnen hoogbouw, middenin de weiden bij de Technische Universiteit Delft. De dubbel uitgevoerde precisieslinger waarmee hij zijn metingen deed, staat er ook, in het museum met landmeet-instrumenten. In zijn proefschrift van 1915 beschreef Vening Meinesz er de baanbrekende principes van.

Tallose notitieboeken en boekjes zitten in de kist. Logboeken, mappen met losse bladen, eindeloze reeksen getallen, hier en daar voorzien van een vraagteken in rood, ruwe berekeningen, formules, schetsen, probeersels, alles in een sierlijk en systematisch handschrift. Onderin een reeks hoge ronde, wat

roestige cacaoblikjes, elk 0,25 kilogram, met originele registratirolletjes van de onderzeese slingermetingen. Verbandpleister als etiket, dezelfde zwierige letters, weer dat potlood.

Het is de ruwe erfenis van een echte wetenschappelijke held, over wie spannende boeken werden geschreven en Polygoonjournaals vervaardigd. Zoon van burgemeester Vening Meinesz van Rotterdam, een *gentleman* van bijna twee meter lang die wetenschap bedreef waar nog geen geofysicus dat had gedaan: onder zee. In benauwde onderzeeërs verreed hij de golfslag die aan het oppervlak slingermetingen van de zwaartekracht onmogelijk maakte.

In 1923 voer hij in de H. Ms. K III van de Koninklijke Marine door het Suezkanaal naar Indië. In 1926 was hij aan boord van de K XIII, die hij een halfjaar exclusief voor metingen mocht gebruiken. In de jaren dertig voer hij meermalen, en onder toenemende publieke belangstelling, op de K XVII en de K XVIII. De O-16, de eerste gelaste Nederlandse duikboot, was in 1937 zijn domein. President Roosevelt ontving de Nederlandse geleerde persoonlijk. In Indië wachtten radioreporters de vermete professor aan de kade op.

Uit de asymmetrische zwaartekracht bij diepzeetroggen leidde hij af dat een deel van de aardkorst er omlaag was gebo-

gen. Het waren de voorboden ontdekking van de plaattectoniek jaren zestig door Wegener, die in stromingen diep in de aarde delen van de korst meeslepen. Meinesz bleef tot zijn dood geloven dat de aarde star was.

Behalve de hutkoffer zijn er nog coördinaten op volle zee. In 1941 werd op 15 december 1941 bij het getorpedeerd en verging met zijn aan boord. Alleen kwartier Cornelis de Wolf overleefde. Hij werd in 1996 herontdekt bij het Tioman.

De XIII en XVIII werden op 1942 beide in de haven van S

FOTO: MARTIJN BEEKMAN / TEKST: MARTIJN VAN C

HUTKOFFER, FACULTEIT GEODESIE, DELFT

FOTO: MARTIJN BEEKMAN / TEKST: MARTIJN VAN CALMTHOUT

es, elk 0,25 kilogram, met metrische rolletjes van de metingen. Verband dezelfde zware leet-lood. rfenis van een echte held, over wie span- rden geschreven en vervaardigd. Zoon Vening Meinesz van entleman van bijna wetenschap bedreef ofysicus dat had ge- n benauwde onder- j de golfslag die aan gemetingen van de nogelijk maakte.

In 1923 voer hij in de H. Ms. K III van de Koninklijke Marine door het Suezkanaal naar Indië. In 1926 was hij aan boord van de K XIII, die hij een halfjaar exclusief voor metingen mocht gebruiken. In de jaren dertig voer hij meermalen, en onder toenemende publieke belangstelling, op de K XVII en de K XVIII. De O-16, de eerste gelaste Nederlandse duikboot, was in 1937 zijn domein. President Roosevelt ontving de Nederlandse geleerde persoonlijk. In Indië wachtten radioreporters de vermetele professor aan de kade op.

Uit de asymmetrische zwaartekracht bij diepzeetroggen leidde hij af dat een deel van de aardkorst er omlaag was gebo-

gen. Het waren de voorboden van de ontdekking van de plattectoniek, eind jaren zestig door Wegener, die inzag dat stromingen diep in de aarde enorme delen van de korst meeslepen. Vening Meinesz bleef tot zijn dood in 1966 geloven dat de aarde star was.

Behalve de hutkoffer zijn er alleen nog coördinaten op volle zee. De O-16 werd op 15 december 1941 bij Malakka getorpedeerd en verging met 41 man aan boord. Alleen kwartiermeester Cornelis de Wolf overleefde. Het wrak werd in 1996 herontdekt bij het eilandje Tioman.

De XIII en XVIII werden op 2 maart 1942 beide in de haven van Surabaja

door de bemanningen zelf lekgeschoten om te voorkomen dat ze in Japanse handen zouden vallen. De bezetter haalde twee jaar later de gehavende XVIII nog boven water en gebruikte de leeggehaalde romp als lichtschip in de Straat van Madura, benoorden Java. Op 16 juni 1945 joeg de Britse H. Ms. Taciturn haar daar, dertien jaar oud, definitief naar de kelder. 06 Graden 48 minuten zuid, 112 graden 47 minuten oost, om precies te zijn.

Dit is het zesde en laatste deel van een serie over historische plaatsen van de Nederlandse wetenschap.